

**КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОМУ РОЗУМІННІ
(СТ. 111-1 ККУ): ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ ВІДМЕЖУВАННЯ
ВІД СУМІЖНИХ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ****COLLABORATIVE ACTIVITY IN THE CRIMINAL LAW SENSE
(ARTICLE 111-1 OF THE CRIMINAL CODE): PECULIARITIES, PROBLEMS
OF DISTINCTION FROM RELATED CRIMINAL OFFENCES**

Коптєв Р.О., студент III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0009-0000-2899-2644

Стрельник В.В., студентка III курсу факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0009-0004-4104-4285

Базелюк В.В., к.ю.н.,
асистентка кафедри кримінального права
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
orcid.org/0000-0001-5223-8633

У науковій статті розкрито ключові особливості колабораційної діяльності як кримінального правопорушення, зокрема в порівняльному аналізі з іншими подібними складами злочинів. Особливу увагу приділено критеріям відмежування колабораційної діяльності (ст. 111-1 ККУ) від суміжних кримінальних правопорушень, таких як: виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників (ст. 436-2 ККУ), державна зрада (ст. 111 ККУ), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 ККУ). Наведено передумову криміналізації колабораційної діяльності, встановлено кількість основних складів колабораціонізму і зазначено особливість кваліфікованого. Акцент у дослідженні зроблено на важливості дотримання принципів правової визначеності та недопущення притягнення особи до відповідальності за одне і те саме діяння двічі. Порушення цих засад тягне за собою негативні наслідки. У роботі серед таких наслідків виділено неможливість або ускладнення однозначної та безпомилкової кваліфікації кримінальних правопорушень, неоднорідний характер судової практики, легалізацію подвійної кваліфікації діяння. Підкреслено, що важливість розрізнення складів кримінальних правопорушень зумовлюється насамперед необхідністю справедливого покарання винних осіб і недопущення очевидної неспівмірності між видом і розміром покарання, яке призначається різним засудженим за подібні діяння вчинені у схожій обстановці.

Стаття містить зіставлення поняття колабораціонізму в широкому значенні та колабораційної діяльності як системи складів кримінальних правопорушень, передбачених статтею 111-1 ККУ України. Виражається критика вживання цього суто юридичного терміну в невластивому йому лексичному значенні, внаслідок чого його зміст у розумінні багатьох громадян безпідставно розширюється.

У роботі з'ясовано, що дії, передбачені частинами 1 і 2 статті 111-1 ККУ України відрізняються від інших кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України, будучи двома єдиними кримінальними проступками в Розділі I Особливої частини ККУ. Зазначено також, що законодавець не врахував цю особливість, встановивши в санкції частини 2 статті 111-1 ККУ додаткове покарання у виді конфіскації майна. Внаслідок такої помилки склалася безпрецедентна юридична колізія, за якої суд за жодних обставин не може правомірно призначити покарання, передбачене санкцією правової норми.

Ключові слова: колабораційна діяльність, суміжні кримінальні правопорушення, правова визначеність, кримінально-правова кваліфікація, судова практика, кримінальний проступок, державна зрада, пособництво державі-агресору, законодавчі недоліки, основи національної безпеки.

The scientific article reveals the key features of collaboration as a criminal offence, in particular in a comparative analysis with other similar offences. Particular attention is paid to the criteria for distinguishing collaboration (Article 111-1) from related criminal offences, such as: justifying, recognising as lawful, or denying the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, glorifying its participants (Article 436-2), treason (Article 111), aiding an aggressor state (Article 111-2). The prerequisite for the criminalisation of collaboration is provided, the number of basic elements of collaboration is established, and the peculiarity of qualified collaboration is indicated. The study emphasises the importance of adhering to the principles of legal certainty and preventing a person from being held liable twice for the same act. Violation of these principles has negative consequences. Among such consequences, the work highlights the impossibility or difficulty of unambiguous and error-free qualification of criminal offences, the heterogeneous nature of judicial practice, and the legalisation of double qualification of acts. It is emphasised that the importance of distinguishing between criminal offences is primarily determined by the need to punish the guilty parties fairly and to prevent obvious disproportion between the type and severity of punishment imposed on different convicts for similar acts committed in similar circumstances.

The article compares the concept of collaborationism in a broad sense and collaborationist activity as a system of criminal offences provided for in Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine. Criticism is expressed regarding the use of this purely legal term in a lexical meaning that is not characteristic of it, as a result of which its meaning is unreasonably broadened in the understanding of many citizens.

The paper clarifies that the actions provided for in parts 1 and 2 of Article 111-1 of the Criminal Code of Ukraine differ from other criminal offences against the foundations of Ukraine's national security, being the only two criminal misdemeanours in Section 1 of the Special Part. It is also noted that the legislator did not take this feature into account when establishing an additional punishment in the form of confiscation of property in the sanction of part 2 of Article 111-1. As a result of this error, an unprecedented legal conflict has arisen, in which the court cannot, under any circumstances, lawfully impose the punishment provided for by the sanction of the legal norm.

Key words: collaboration, related criminal offences, legal certainty, criminal law classification, judicial practice, criminal misdemeanour, treason, aiding an aggressor state, legislative shortcomings, foundations of national security.

Постановка проблеми. Повномасштабне вторгнення рашистів стало значним криміногенним фактором, який зумовив не тільки підвищення рівня злочинності, а і необхідність криміналізації нових складів кримінальних правопорушень на рівні законодавства. Однією з новел кримінального права України стало прийняття нової норми закону про кримінальну відповідальність – статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність». Криміналізація колабораціонізму стала відповіддю держави на активізацію відповідних діянь на окупованих територіях [1, с. 512]. Проблемним постало питання притягнення колаборантів до кримінальної відповідальності за вчинювані ними діяння, позаяк їхні вчинки не завжди кореспондують складу злочину, передбаченого ст. 111 КК України «Державна зрада», та інших кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України.

Колабораційна діяльність є поширеним суспільно небезпечним явищем, яке завдає особливої шкоди обороноздатності держави в умовах війни, полегшуючи реалізацію окупаційними військами їх злочинних намірів.

Колабораційна діяльність, будучи особливо широким поняттям, яке може існувати в багатьох формах і сферах суспільного життя, дістала досить об'ємне вираження і в Кримінальному кодексі України. Так, стаття 111-1 КК України містить сім основних складів і один кваліфікований, пов'язаний із частинами 5–7 цієї статті, а також примітку, яка роз'яснює зміст понять, використаних у диспозиціях [2, с. 760].

У повсякденних розмовах пересічних громадян, а також у медіа часто колаборантами називають осіб, які з кримінально-правового погляду такими не є, оскільки не визнані винними у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 111-1 КК України. Так, до колаборантів у широкому суспільному розумінні відносять осіб, які вчинили, до прикладу, державну зраду (ст. 111 КК), шпигунство (ст. 114 КК), диверсію (ст. 113 КК), пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК) або виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікацію її учасників (ст. 436-2 КК) [3]. Таке помилкове розширення змісту юридичного поняття «колабораційна діяльність» має наслідком ускладнення відмежування цього складу кримінального правопорушення від суміжних. Значно погіршує ситуацію те, що законодавець, доповнюючи КК України новою статтею 111-1, передбачив у диспозиціях її частин такі суспільно небезпечні діяння, які дійсно за всіма елементами складу збігаються з деякими кримінальними правопорушеннями, передбаченими іншими статтями закону про кримінальну відповідальність. Внаслідок цього правильна кваліфікація суспільно небезпечного діяння за відповідною частиною статті 111-1 КК України «Колабораційна діяльність» стала проблемним і дискусійним питанням для органів досудового розслідування, прокурорів та суддів [4, с. 92].

З огляду на вищевикладене, метою даної статті є з'ясування кримінально-правових особливостей поняття «колабораційна діяльність» та виокремлення особливих ознак, притаманних складам статті 111-1 КК України, які дозволять провести відмежування від подібних кримінальних правопорушень задля правильної кваліфікації кримінально протиправних діянь. Значення такого відмежування полягає в істотній відмінності санкцій різних кримінально-правових норм, а отже, принцип правової визначеності в такому випадку набуває особливо важливого значення.

Попередні дослідження. Колабораційна діяльність як юридична структура є новелою кримінального права України. В умовах воєнного стану, активних бойових дій і окупації значної частини української території дослідження колабораціонізму з його місця в системі вітчизняного кримінального законодавства набуло особливої

популярності. Із різних боків і аспектів колабораційну діяльність вивчали, зокрема, В. Вайда, М. Головки, О. Гончаренко, О. Бурак, Є. Письменський, О. Букреєв, Т. Батраченко та ін. Більш вузько критерії відмежування колабораційної діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень, а також законодавчі недоліки, які ускладнюють таку диференціацію, проаналізували О. Малетова і А. Глушенко, А. Лігун, О. Книженко, а також І. Яковюк, М. Рубашенко та Н. Шульженко.

Виклад основного матеріалу. З огляду на розміщення розділу «Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки України» під першим номером в Особливій частині Кримінального кодексу, відповідні діяння вбачаються законодавцем як найбільш загрозливі та небезпечні, а їх родовий об'єкт – найбільш охоронюваним державою [5, с. 337]. Таке розташування відповідного розділу є логічним і правильним, позаяк лише суверенна і незалежна Україна може гарантувати правовий захист усіх інших суспільно важливих правовідносин. Повномасштабне вторгнення рашистів та окупація ними значної площі території України зумовили необхідність криміналізації колабораціонізму в різних його проявах. Так, випадки співпраці з ворогом фіксувалися в кожному окупованому населеному пункті, а чинна на момент вторгнення редакція Кримінального кодексу України не передбачала складів кримінальних правопорушень, які кореспондували б деяким очевидно суспільно небезпечним формам колабораційної діяльності в узагальненому розумінні цього явища. Варто відзначити, що законодавець оперативно відреагував на нові виклики і вже 16 березня 2022 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», яким, зокрема, Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність» [6].

Цікавою особливістю досліджуваної статті Кримінального кодексу видається те, що за частинами 1 і 2 статті 111-1 відповідні дії є кримінальними проступками, а не злочинами (відповідно до класифікації кримінальних правопорушень за статтею 12 КК України). Аналіз санкцій всіх норм, закріплених у Розділі I Особливої частини КК України, дає підстави стверджувати, що діяння, передбачені частинами 1 і 2 статті 111-1, є єдиними кримінальними проступками проти основ національної безпеки України [3].

У диспозиціях частин 1, 2, 3, 5, 7 статті 111-1 КК України прямо зазначено, що суб'єктом таких кримінальних правопорушень може бути виключно громадянин України. Однак частини 4 і 6 (а також кваліфікована частина 8, яка відсилає до частин 5–7) не закріплюють такого обмеження, що, тим не менш, не є підставою стверджувати, що їх суб'єкт не залежить від ознаки громадянства, оскільки саме поняття «колабораційна діяльність», на думку багатьох дослідників, вочевидь може застосовуватися виключно щодо діянь громадян відповідної держави [7, с. 199].

Усі сім основних складів кримінальних правопорушень, передбачених статтею 111-1 КК України, пов'язані із вчиненням певних дій на користь «держави-агресора» або у співпраці з нею. Отже, для встановлення складу кримінального правопорушення і кваліфікації діяння за однією з частин статті 111-1 КК необхідно з'ясувати, яке значення вкладає законодавець у поняття «держави-агресора». Так, на сьогодні такий статус має лише російська федерація, що підтверджено Постановою Верховної Ради України від 27.01.2015 № 129-VIII, Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022, а також Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX «Про затвердження Указу Президента України "Про введення воєнного стану в Україні"» [2, с. 761]. Факт здійснення воєнної агресії російської

федерації проти України визнано й на міжнародно-правовому рівні, зокрема Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН ES-11/1, прийнятою 2 березня 2022 року [8], яка у самій назві закріплює поняття «Агресія проти України».

Об'єктивна сторона кримінальних правопорушень, об'єднаних у родове юридичне поняття «колабораційна діяльність», існує в семи різних формах, а в кваліфікованому складі (частина 8 ст. 111-1) встановлює обов'язкову ознакою настання суспільно небезпечних наслідків (смерть людей або інша шкода, що в одну тисячу і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян) [10, с. 131–132]. З аналізу усіх частин статті 111-1 КК України випливає, що кожна диспозиція статті вимагає активних вчинків суб'єкта, а отже, суспільно небезпечне діяння може бути вчинене тільки у формі дії.

Суб'єктивна сторона досліджуваних кримінальних правопорушень за всіма частинами статті «Колабораційна діяльність», виражається в умислі (прямої або непрямої). Деякі зі складів, встановлених ст. 111-1 КК України (частини 2, 5 і 7), передбачають добровільність діянь як обов'язкову ознаку суб'єктивної сторони [7, с. 199]. Ухвалою від 24 липня 2025 року у справі № 161/15700/24 Касаційний кримінальний суд Верховного Суду зазначив: «У кримінальному праві добровільним вважається діяння, яке вчинено при можливості вибрати декілька варіантів поведінки, з урахуванням сукупності обставин, які можуть виключати кримінальну протиправність за приписами статей 39, 40 КК України, однак яких суди у цьому кримінальному провадженні не встановили. Під добровільним заняттям посади необхідно розуміти зайняття громадянином України посади у відповідних незаконно створених органах влади з власної волі та за відсутності фізичного чи психічного примусу, крайньої необхідності. Добровільне зайняття посади є результатом вільного волевиявлення особи, з урахуванням супутніх обставин» [9]. Таким чином, вчинення громадянином дій, передбачених ч. 2, 5 і 7 ст. 111-1 КК України, під будь-яким примусом унеможливує їх кваліфікацію за цими кримінально-правовими нормами через відсутність складу кримінального правопорушення.

Проблема диференціації колабораційної діяльності від суміжних кримінальних правопорушень постає при порівняльному аналізі її складових із іншими положеннями Особливої частини Кримінального кодексу. Важливо, що складність при кримінально-правовому відмежуванні виникає не лише при порівнянні зі злочинами проти основ національної безпеки України.

Так, наприклад, розкриття складу кримінального проступку, передбаченого частиною 1 статті 111-1 КК України, породжує дискусії щодо відрізнєння цього суспільно небезпечного діяння від злочинів, передбачених частинами 1 і 2 ст. 436-2 «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників». Філологічне, логічне, історичне, системне та інші види тлумачення не призводять до результату у вигляді виокремлення чітких критеріїв диференціації таких законодавчих формулювань, як «публічне заперечення здійснення збройної агресії проти України» (ч. 1 ст. 111-1 КК) і «...у тому числі шляхом представлення збройної агресії Російської Федерації проти України як внутрішнього громадянського конфлікту» (ч.ч. 1, 2 ст. 436-2 КК); «публічне заперечення встановлення та утворення тимчасової окупації території України» (ч. 1 ст. 111-1 КК) і «заперечення тимчасової окупації частини території України» (ч.ч. 1, 2 ст. 436-2 КК); «публічні заклики до підтримки рішень та/або дій держави-агресора» (ч. 1 ст. 111-1 КК) і «глорифікація осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України» (ч.ч. 1, 2 ст. 436-2 КК). Ознака публічності, закріплена в частині 1 статті 111-1 КК та роз'яснена в примітці до неї, уможливує диференціювати колабораційну

діяльність від злочину, передбаченого ч. 1 ст. 436-2 КК, однак наведений зміст поняття публічності цілком відповідає характеристиці діяння, криміналізованого частиною 2 статті 436-2 КК «Виготовлення, поширення матеріалів...» [2, с. 762].

Варто зазначити, що суб'єкт кримінального правопорушення за частиною 1 статті 111-1 КК – спеціальний (громадянин України), а за частинами 1, 2 статті 436-2 КК – загальний. Фактичний збіг складів частини 1 статті 111-1 КК і частини 2 статті 436-2 КК у випадку вчинення суспільно небезпечного діяння громадянином України ставить під питання однозначність кримінально-правової кваліфікації, що є грубим порушенням загальноправового принципу юридичної визначеності з боку законодавця. Особливої актуальності набуває ця колізія з огляду на суттєву різницю в тяжкості покарань, передбачених санкціями зазначених норм. Так, колабораційна діяльність за частиною 1 статті 111-1 КК України карається позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від 10 до 15 років. Отже, винна особа в такому випадку не зазнає обмежень особистої свободи та будь-яких майнових санкцій. Натомість санкція частини 2 статті 436-2 КК передбачає обмеження волі на строк до 5 років або позбавлення волі на той самий строк, з конфіскацією майна або без такої [3]. Відсутність чітких критеріїв для розмежування має наслідком неоднорідний і суперечливий характер судової практики. Так, до прикладу, вироком Соснівського районного м. Черкаси від 23 травня 2022 року у справі № 712/2951/22 громадянку України засуджено за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111-1 і ч. 3 (за ознакою повторності) ст. 436-2 КК України, за вчинення діянь, які, ймовірно, охоплювалися єдиним кримінально протиправним умислом і, за належної кримінально-правової диференціації на законодавчому рівні, визнавалися би єдиним продовжуваним кримінальним правопорушенням [11]. За таких обставин дискусійним видається питання кореляції подібних вироків із конституційним принципом недопущення притягнення однієї особи до відповідальності за одне й те саме діяння двічі.

Окрему увагу варто приділити диференціації колабораційної діяльності від державної зради (ст. 111 КК України). Точна кваліфікація із правильним відмежуванням колабораційної діяльності від державної зради ускладнюється насамперед при вчиненні в той чи інший спосіб сприяння іноземній державі, іноземній організації чи їх представникам у проведенні підіривної діяльності проти України (ч. 1 ст. 111 і ч. 6 ст. 111-1 КК України). Так, діяння, передбачені частиною 6 статті 111-1 КК, а саме: «організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань» при буквальному тлумаченні змістовно не відрізняються від складу державної зради за частиною 1 статті 111 КК, зокрема «надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підіривної діяльності проти України» [3]. Такий збіг є черговим законодавчим недоліком, оскільки дії, передбачені наведеною частиною статті 111-1 КК України, фактично є сприянням іноземній державі та її організаціям у проведенні підіривної діяльності проти України [12, с. 24–25]. При цьому в частині 6 статті 111-1 КК законодавець пропонує умову, яка мала б унеможливити кваліфікацію діяння особи як колабораційної діяльності: «за відсутності ознак державної зради», але ніяк не конкретизує її. У частині 1 статті 111 КК України об'єктивна сторона визначена із використанням більш широких, родових понять, у той час як частина 6 статті 111-1 КК конкретно перелічує спеціальні дії, які стають фактичною підставою

для кваліфікації саме за цією нормою. Виходячи з цього, конкретні критерії для відмежування суміжних складів кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки за таких обставин на рівні кримінального закону не визначені.

Попри це, наукова література на підставі системного аналізу законодавства і судової практики формує власні погляди на цю проблему. Так, наприклад, на увагу заслуговує позиція О. Книженко, яка сформулювала підставу для відмежування державної зради (ч. 1 ст. 111-1 КК) і колабораційної діяльності (ч. 6 ст. 111-1 КК). Зазначено, що відповідне діяння слід кваліфікувати за статтею 111 КК «Державна зрада» за наявності попереднього зв'язку, попереднього погодження з іноземною державою чи організацією, у той час як за статтею 111-1 КК «Колабораційна діяльність» кваліфікуються такі дії винного, якщо він діяв з особистих мотивів і переконань і не виконував конкретного завдання, спрямованого на сприяння проведенню підривної діяльності проти України.

Такий же критерій О. Книженко пропонує і для відмежування державної зради від складу колабораційної діяльності, передбаченого частиною 7 статті 111-1 КК України. Цікавим видається, наприклад, формулювання «надання збройним формуванням держави-агресора допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України...» [12, с. 25]. Однак застосування цього способу відмежування в такому випадку ми вважаємо недоцільним. Так, державна зрада (ч. 1 ст. 111 КК) однією з форм передбачає «перехід на бік ворога в період збройного конфлікту» [3]. Як відомо, такий перехід поділяється на два види: фізичний та інтелектуальний. Інтелектуальний перехід на бік ворога може включати в себе, зокрема, будь-яку підтримку ворожих військових формувань у здійсненні ними збройної агресії проти України. При цьому кваліфікація кримінального правопорушення за частиною 1 або 2 (в умовах воєнного стану) статті 111 КК України не залежить від факту отримання кримінально протиправного завдання – і будь-який перехід на бік ворога означає вчинення громадянином України державної зради.

Новелою вчення про кримінальне правопорушення, зумовленою повномасштабним вторгненням російської федерації, стало закріплення в КК України ще одного складу злочину – статті 111-2 КК «Посібництво державі-агресору». Зокрема, цим складом охоплюються «реалізація чи підтримка рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора» [3]. Внаслідок зіставлення цієї норми з текстом статті 111-1 КК України привертає увагу подібність вказаних складників змісту посібництва державі-агресору таким діянням, що вважаються колабораційною діяльністю, як-от: «вступ...до посади...у незаконних органах влади...», у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, «добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референдумів», «здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією». Очевидним є те, що такі дії, передбачені статтею 111-1 КК України, беззаперечно тягнуть за собою виконання об'єктивної сторони 111-2 КК України, зокрема у формі підтримки рішень та/або дій держави-агресора (або її окупаційних адміністрацій).

Судова практика внаслідок відсутності чітких критеріїв для диференціації сформувала загальне правило, за яким за наявності в діях винної особи складу кримінальних правопорушень, передбачених обома порівнюваними статтями, діяння кваліфікуються за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених відповідною частиною статті 111-1 і статтею 111-2 КК [4, с. 94].

До прикладу, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду у Постанові від 12 червня 2024 року у справі

№ 569/1908/23 дійшов висновку про правильність кваліфікації судами попередніх інстанцій діянь обвинуваченої за ч. 5 ст. 111-1 та ч. 1 ст. 111-2 КК України. По суті справи судами встановлено наступне: обвинувачена ОСОБА_7 добровільно погодилася на незаконну пропозицію окупаційної адміністрації та взяла безпосередню участь в організації та проведенні «референдуму» з питань приєднання тимчасово окупованих територій Донецької області до складу РФ як секретар дільничної комісії референдуму. Також ОСОБА_7 добровільно погодилася на пропозицію представників окупаційної адміністрації щодо призначення її на посаду керуючої справами незаконно створеної Садовської селищної адміністрації, взяла участь у виконанні указу голови терористичної організації «ДНР», на виконання незаконних нормативно-правових актів терористичної організації «ДНР» розробила План заходів з попередження пожеж у період особливого протипожежного режиму...» [13].

Таким чином, часто вчинення колабораційної діяльності в деяких її формах неминуче має наслідком і вчинення посібництва державі-агресору, і саме в контексті такого причинно-наслідкового зв'язку слід аналізувати відповідні діяння винних осіб.

Важливо звернути увагу на суттєву помилку, якої припустився законодавець при встановленні санкції частини 2 статті 111-1 КК України. Так, діяння, передбачені диспозицією цієї кримінально-правової норми, караються позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої. Як уже встановлено, це кримінальне правопорушення є проступком. Частиною 2 статті 59 КК України перелічено випадки, коли допускається встановлення в санкції статті Особливої частини КК додаткового покарання у виді конфіскації майна, а саме такий вид покарання встановлюється лише за злочини і не передбачений за вчинення кримінального проступку. Отже, призначення додаткового покарання у виді конфіскації майна за наявності в діях винного складу колабораційної діяльності, передбаченого частиною 2 статті 111-1 КК України, є неправомірним, оскільки суперечить Загальній частині Кримінального кодексу [10, с. 131].

Висновки. Колабораційна діяльність є дуже поширеним видом кримінально протиправної поведінки громадян України в умовах широкомасштабного вторгнення. З метою запобігання проявам колабораціонізму та створення ефективного механізму для притягнення винних до відповідальності законодавець криміналізував сім окремих основних складів співпраці з державою-агресором, доповнивши Кримінальний кодекс статтею 111-1 «Колабораційна діяльність». Втім гостра необхідність швидко внести відповідні зміни до кримінального закону зумовила допущення низки недоліків і помилок, які з негативного боку вплинули на практику правозастосування і юридичного тлумачення.

Відмежування колабораційної діяльності від суміжних кримінальних правопорушень часто ускладнене відсутністю в законодавстві відповідних критеріїв, через що процес такої диференціації може бути певною мірою суб'єктивізованим. Збіг елементів складу кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями Кримінального кодексу, зумовлює об'єктивну неможливість точно кваліфікувати діяння особи. Найбільш істотним наслідком такої правової невизначеності слід вважати потенційну різницю у виді і розмірі покарання, яке може бути призначене винним особам за вчинення подібних кримінально протиправних діянь. Так, до прикладу, висловлювання громадянина на підтримку антиукраїнських наративів ворожої пропаганди підпадає під кваліфікацію як за частиною 1 статті 111-1, так і за відповідною частиною статті 436-2 КК України. При цьому санкція

частини 1 статті 111-1 КК, як кримінального проступку, є значно м'якшою для винного.

Неочевидними є і підстави диференціації деяких складів колабораційної діяльності від державної зради за частиною 1 статті 111 КК України. У науковій літературі пропонуються різні шляхи розв'язання цього питання, однак із законодавчого погляду чітке розмежування відсутнє. У зв'язку з цим судова практика є неоднорідною, і, як правило, суд у таких ситуаціях керується внутрішнім переконанням, яке ґрунтується на всебічному аналізі конкретної справи й оцінці всіх деталей.

Іншою проблемою правозастосування, зумовленою законодавчими недоліками у тексті статті 111-1 КК України, стало формальне уможливлення подвійної кваліфікації одного й того самого діяння (зокрема при вчиненні продовжуваного кримінального правопорушення), коли подібні дії, об'єднані єдиним кримінально протиправним умислом винного, суд може кваліфікувати за двома різними кримінально-правовими нормами. Виправлення наведених недоліків шляхом внесення необхідних змін до Кримінального кодексу України сприятиме запобіганню і розв'язанню правових колізій і свідчитиме про зростання рівня законодавчої техніки в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зайнуллін Д. Р. Колабораціонізм: кримінально-правова характеристика кримінального правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 1. С. 512–516. DOI: 10.32782/2524-0374/2024-1/120.
2. Малетова О. С., Глушенко А. О. Відмежування колабораційної діяльності від суміжних складів кримінальних правопорушень: питання теорії та практики. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 759–764. DOI: 10.24144/2788-6018.2024.06.126
3. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 17 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 14.11.2025).
4. Лігун А. Деякі критерії відмежування колабораційної діяльності від суміжних діянь. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 2. С. 91–98. DOI: 10.33270/02242802.91
5. Кузьменко О. В. Особливості криміналістичної характеристики колабораційної діяльності. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 1. С. 336–339. DOI: 10.24144/2788-6018.2022.01.60
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність : Закон України від 03.03.2022 № 2108-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text> (дата звернення: 14.11.2025).
7. Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Колабораційна діяльність: науково-практичний коментар до нової статті 111-1 КК. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 3. С. 198–204. DOI: 10.32782/2524-0374/2022-3/45
8. ES-11/1 «Aggression against Ukraine». : Resolution of 02.03.2022. United Nations General Assembly. URL: <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/1> (date of access: 14.11.2025).
9. Ухвала Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 24.07.2025 у справі № 161/15700/24, провадження № 51-2617ск25. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/129086844> (дата звернення: 14.11.2025).
10. Яковюк І., Рубашенко М., Шульженко Н. Колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК): загальний огляд та деякі законодавчі недоліки. Деокупація. Юридичний фронт [Електронне видання]: матеріали Міжнародного експертного круглого столу (Київ, 18 березня 2022 р.) ; упоряд. і наук. ред. О. В. Кресін. Київ : Держ. торг.-екоп. ун-т, 2022. С. 130–134.
11. Вирок Соснівського районного суду м. Черкаси від 23.05.2022 у справі № 712/2951/22, провадження № 1-кп/712/522/22. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/104409643> (дата звернення: 14.11.2025).
12. Книженко О. О. Відмежування державної зради від колабораційної діяльності. *Національна безпека: право та економіка*. 2024. № 1. С. 22–30. DOI: 10.51369/3083-5917-2024-1-3
13. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12.06.2024 у справі № 569/1908/23. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/119741340> (дата звернення: 14.11.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 20.11.2025
Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 11.12.2025
Дата публікації: 30.12.2025